

Коцїй О. М.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

НЕОЛАТИНІСТИКА В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті аналізуються напрямки і основні досягнення сучасних неолатиністичних досліджень в Україні, з'ясовуються та визначаються завдання і подальші перспективи вітчизняної неолатиністики у дослідженні латинськомовної спадщини як складового елемента національної культури.

Ключові слова: неолатиністика, латинська мова, новолатинська література, Новий час.

В статье анализируются направления и основные достижения современных неолатинистических исследований в Украине, выясняются и определяются задачи и дальнейшие перспективы отечественной неолатинистики в исследовании латиноязычного наследия как составляющего элемента национальной культуры.

Ключевые слова: неолатинистика, латинский язык, новолатинская литература, Новое время.

The paper analyzes the trends and major achievements of modern Neo-Latin research in Ukraine, which clarifies and defines the problem and the way forward in the study of domestic Neo-Latin studies in latin language heritage as a constituent part of the national culture.

Keywords: Neo-Latin Studies, Latin language, Neo-Latin literature, Modern period.

Постановка проблеми. Латинська мова протягом середньовіччя і Нового часу була універсальною мовою писемності та культури, повністю відповідаючи поставленим перед нею завданням. Дослідження мовно-культурної ситуації того часу дозволяє представити латину як віртуальну цілісність, своєрідну «Res publica Litteraria» [19, с. 11], яка об'єднувала постійно зростаюче число «крихітних мовних острівців» [14, с. 136].

Значення латини для розвитку європейської науки і словесного мистецтва середньовіччя і Нового часу майже до середини ХХ ст. недооцінювалося. У другій половині ХХ ст. погляд на латинськомовні твори змінився, а активний розвиток неолатиністичних досліджень уможливив створення основної наукової інституції у сфері неолатиністики – «Міжнародної асоціації неолатиністичних досліджень» (International Association for Neo-Latin Studies), яка була заснована в 1973 році.

Визначення, обґрунтування, принципи неолатиністики і завдання для подальших досліджень вперше були сформульовані у фундаментальних працях Й. Йсевича [20] і В. Людвіга [23]. Неолатиністика визначається як назва субдисципліни, об'єктом дослідження якої є новолатинська література – твори різних жанрів, написані латинською мовою, починаючи з епохи Відродження до нашого часу [20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На рубежі ХХ-ХХІ ст. в європейському мовознавстві з'являється низка нових досліджень, у яких розглядаються різні аспекти латинської мови середньовіччя і Нового часу [18, 21, 22, 25, 26, 29]. Автори досліджень відзначають зрозумілість і загальноновживаність латинської мови в усьому європейському ареалі, великий виражальний потенціал латини, який її вигідно вирізняв на фоні національних мов, що тільки формувалися. Усі ці якості, на думку більшості дослідників, були можливими лише за умови неперервного розвитку латинської мови, її постійного пристосування до змін у житті суспільства.

Метою даної статті є аналіз напрямків і основних досягнень сучасних неолатиністичних досліджень функціонування античної спадщини у якості складового елемента національних культур Європейських країн упродовж середньовіччя і Нового часу, а також підтвердження думки про те, що класична філологія не обмежується вивченням дисциплін періоду античності, а є унікальною можливістю досліджувати різні культурні і літературні явища наступних епох.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лінгвістичних працях висвітлюються питання функціонування латини не лише на території Західної Європи, – латинській мові XVI–XVIII ст. з України присвячена також чимала кількість різноаспектних досліджень. Особливості латини середньовіччя і Нового часу на матеріалі латинськомовних джерел українського походження розглядаються у роботах Н. Яковенко [12, с. 13], О. Лефтерової [5], С. Гриценко [2]. Брак ґрунтовних робіт, присвячених особливостям латинської мови XV–XVIII ст. з території України, викликав появу низки нових досліджень, серед яких найпомітнішими є праці В. Миронової [6], Н. Бойко [1], Р. Щербини [11], О. Косіцької [3], О. Коцїй [4].

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. активізується інтерес і до латинськомовної літератури, з'являється цілий ряд видань творів латинськомовних авторів [15, 16, 17, 24, 27, 28]. Вагомим внеском у дослідження української новолатинської літератури стали дослідження О. Савчук [7], О. Ситько [8], і Л. Шевченко-Савчинської [10]. Усе більше утверджується думка, що новолатинська література відіграла важливу роль у творенні європейської культури, була істотною складовою національних літератур. Дослідники все частіше намагаються трактувати новолатинську літературу як цілісність, враховуючи певні регіональні особливості. Незважаючи на досить велику кількість збірок, представлена в них українська новолатинська література є лише незначною частиною збереженої латинськомовної спадщини XVI-XVIII ст. Багато пам'яток ще не віднайдено, а з віднайдених – ще далеко не всі перекладені українською мовою.

Сучасні неолатиністичні дослідження здійснюються за такими основними напрямками: видання та переклад текстів, укладання антологій, які містять переклади новолатинських творів або їх фрагментів, вивчення особливостей латинської мови новолатинських пам'яток, дослідження рецепції античних літературних зразків і моделей в новолатинських пам'ятках, дослідження жанрових різновидів національних літератур, які створювались латинською мовою, дослідження явища новолатинської літератури на прикладі творчості окремих авторів.

За такими напрямками, наприклад, проводяться дослідження в Інституті неолатиністики, заснованому в 1995 р. як науково-видавничий підрозділ Українського католицького університету. Завданням згаданого інституту став розвиток неолатиністичних студій в Україні, а саме, всебічне дослідження латинськомовних джерел, визначення впливу латинськомовної традиції на розвиток української культури і розробка сучасної концепції розвитку української культури як синтетичного і багатомовного процесу. Завдяки функціонуванню цього інституту і наполегливій праці його засновників стало можливим видання латинсько-українського словника [9], у якому «поряд із сучасними відповідниками латинських слів, вказані поняття, властиві для української ментальності епохи Гетьманщини, і поняття з початку ХХ століття» [9, с. 5].

З метою «об'єднати науковий доробок сучасних авторів, оригінальні латиномовні тексти та переклади на одному ресурсі, щоб у такий спосіб полегшити шлях дослідника» [30] у 2009 році був створений інтернет-ресурс «Медієвіст: латиномовна українська література» – medievist.org.ua.

Основними перешкодами на шляху українських неолатиністичних досліджень є брак текстів, необхідних для порівняльного аналізу, їх важкодоступність, відсутність відповідної фахової літератури, брак кваліфікованих спеціалістів, які б поєднували знання латини (класичної та пізніших її модифікацій) і декількох інших європейських мов з комплексними знаннями літератури, історії та культури.

Незважаючи на те, що чимало пам'яток новолатинської літератури вже опубліковані, існує ціла низка істотних і не вирішених досі питань. Зокрема залишається невирішеним питання лексичного складу середньовічної латини і латини Нового часу, залишаються недослідженими в українській мовознавчій науці такі питання з області «української» латини, як інтерференція в латинську мову українського мовного субстрату, який проявляється насамперед у численних запозиченнях і лексичних кальках (словотворчих або семантичних), способи творення неологізмів в латинській мові середньовіччя і Нового часу, їх граматичні особливості, способи латинізації українських власних назв.

Висновки. Тому серед основних завдань, що стоять перед українськими неолатиністами, є визначення місця і значення новолатинської спадщини в культурі українського народу, роль традицій і новаторства у творчості новолатинських авторів, визначення загальних критеріїв оцінки латинськомовних творів, аналіз особливостей латинської мови як окремих новолатинських творів так і створення комплексного ґрунтового наукового дослідження, яке б представляло загальну картину мовних змін. Це дозволить визначити характер взаємодії латинськомовної традиції античності, середньовіччя та Нового часу і виробити сучасну концепцію розвитку латинської мови як синтетичного явища.

Література:

1. Бойко Н. В. Латинськомовна інскрипція в Україні кінця XVI – початку XVIII століть (лексико-граматичний аспект) : дис.... канд. філол. наук : 10.02.14. – К., 2006. – 218 с.
2. Гриценко С. П. Лексичні латинізми в українськомовних текстах кінця XVI – XVII століття. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2011. – 367 с.
3. Косіцька О. М. Латинськомовний текст у церковному житті України кінця XVI–XVII ст. (на матеріалі документації Греко-католицької церкви) : дис.... канд. філол. наук : 10.02.14. – К., 2009. – 262 с.
4. Кошій О. М. Мова новолатинської історичної поеми в Україні кінця XVI ст. : автореф.... канд. філол. наук : 10.02.14. – К., 2011. – 20 с.
5. Лефтерова О. М. Фонова інформація та її роль в індивідуальному мовленні (на матеріалі латиномовних творів С. Оріховського) : дис.... канд. філол. наук : 10.02.15. – К., 1998. – 177 с.
6. Миронова В. М. Граматичні особливості латинської актової мови XV–XVI ст. в Україні : дис.... канд. філол. наук : 10.02.14. – К., 1999. – 140 с.
7. Савчук О. М. Творчість Павла Русина з Кросна і деякі питання рецепції латинської традиції в українському віршуванні XVI–XVIII ст. : дис.... канд. філол. наук : 10.01.02. – К., 1994. – 209 с.
8. Ситко О. М. Поетика української світської новолатинської поезії доби пізнього середньовіччя та бароко : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.01.01. – Кіровоград, 2007. – 20 с.
9. Трофимук М. Латинсько-український словник. – Львів : Видавництво ЛБА, 2001. – 693 с.
10. Шевченко-Савчинська Л. Г. Етикетна латиномовна поезія в українській літературі XVI–XVIII ст. : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.01.01. – К., 2005. – 16 с.
11. Щербина Р. А. Латинськомовна історіографія в Україні середини XVII ст. як мовно-культурне джерело (на матеріалі хронік про Визвольну війну українського народу 1648-1657 років) : дис.... канд. філол. наук : 10.02.14. – К., 2006. – 186 с.
12. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XIV–XVII ст. – Київ : Критика, 2002. – 416 с.
13. Яковенко Н. М. Соціальна термінологія латинського документа українського походження XIV–XVI ст. // Іноземна філологія : Міжвідомчий науковий збірник. – Львів, 1995. – № 80. – С. 85-89.
14. Безбородько Н. И. Язык латинских трактатов украинских философов XVII века. – Днепропетровск, 1972. – 137 с.
15. Жлутко А. А. Латинская поэзия Белоруссии эпохи Просвещения : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.03. – Минск, 1990. – 22 с.
16. Некрашевич-Короткая Ж. В. Латинязычный героический эпос Беларуси в контексте европейской эпической традиции // Известия НАН Беларуси. – Минск : Беларуская навука, 2009. – № 3. – С. 95-104.
17. Antologia poezji łacińskiej w Polsce : Renesans. – Poznań : Wyd-wo Naukowe UAM, 1996. – 315 s.
18. Axer J. «Latinitas» w historii i pamięci historycznej Europy Środkowo-Wschodniej // Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa. – Warszawa : OBTA, 1995. – S. 81-89. – (Łacina w Polsce).

19. Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary. – Budapest : UPH, 2005. – 138 p.
20. Ijsewijn J. Companion to Neo-Latin Studies. – Amsterdam, New York, Oxford : North-Holland Pub. Co, 1977. – 370 p.
21. Kallendorf C.W. A Companion to the classical tradition. – Blackwell Publishing, 2007. – 512 p.
22. Łacina jako język elit. – Warszawa : OBTA i DiG, 2004. – 516 s.
23. Ludwig W. Die neuzeitliche lateinische Literatur seit der Renaissance // Einleitung in die Lateinische Philologie. – Stuttgart-Leipzig, 1997. – S. 323-356.
24. Nechutová J. Latinská literatura českého středověku do roku 1400. – Praha : Vyšehrad, 2000. – 365 s.
25. Nechutová J. Středověká latina. – Praha : Koniasch Latin Press, 2002. – 162 s.
26. Stotz P. Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters. – 5 Bde. – München, 1996-2002.
27. Ulčinajtė E. Literatura neolacińska jako świadectwo litewskiej świadomości państwowej i narodowej // Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa. – Warszawa : OBTA, 1995. – S. 27-43. – (Łacina w Polsce).
28. Vidmanová A. Laborintus: latinská literatura středověkých Čech. – Praha : KLP-Koniasch Latin Press, 1994. – 222 s.
29. Weyssenhoff-Brożkova K. Studia nad łaciną średniowieczną w Polsce. – Warszawa : OBTA, 1998. – 224 s. – (Łacina w Polsce).
30. <http://medievist.org.ua/vid-redakcii/pro-proekt>